

ISSN (print): 2304-0920
ISSN (online): 2664-696X

ODESA ВІСНИК
NATIONAL UNIVERSITY ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
HERALD УНІВЕРСИТЕТУ
Volume 24. Issue 5(78). 2019 Том 24. Випуск 5(78). 2019
SERIES СЕРІЯ
ECONOMY ЕКОНОМІКА

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Odesa I. I. Mechnikov National University

ODESA NATIONAL UNIVERSITY HERALD

Series: Economy

Scientific journal
Published eight times a year
Series founded in July, 2006

Volume 24. Issue 5(78). 2019

Odesa
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ВІСНИК ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: Економіка

Науковий журнал
Виходить 8 разів на рік
Серія заснована у липні 2006 р.

Том 24. Випуск 5(78). 2019

Одеса
2019

Засновник: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Редакційна рада:

І. М. Коваль, д-р політ. наук (*голова ред. ради*); **В. О. Іваниця**, д-р біол. наук (*заступник голови ред. ради*); **С. М. Андрієвський**, д-р фіз.-мат. наук; **В. В. Глебов**, канд. іст. наук; **Л. М. Голубенко**, канд. філол. наук; **Л. М. Дунаєва**, д-р політ. наук; **В. В. Заморов**, канд. біол. наук; **О. В. Запорожченко**, канд. біол. наук; **О. А. Іванова**, д-р наук із соц. комунікацій; **В. Є. Круглов**, канд. фіз.-мат. наук; **В. Г. Кушнір**, д-р іст. наук; **В. В. Менчук**, канд. хім. наук; **М. О. Подрезова**, директор Наукової бібліотеки; **Л. М. Солдаткіна**, канд. хім. наук; **В. І. Труба**, канд. юрид. наук; **В. М. Хмарський**, д-р іст. наук; **Є. А. Черкез**, д-р геол.-мінерал. наук; **Є. М. Черноіваненко**, д-р філол. наук.

Редакційна колегія серії «Економіка»:

О. В. Горняк, д-р екон. наук (*головний редактор*), **І. А. Ломачинська**, канд. екон. наук (*відповідальний секретар*), **Л. М. Алексеєнко**, д-р екон. наук, **Н. І. Гражевська**, д-р екон. наук, **О. І. Котикова**, д-р екон. наук, **Е. А. Кузнєцов**, д-р екон. наук, **Є. І. Масленников**, д-р екон. наук, **В. М. Мельник**, д-р екон. наук, **І. М. Ненно**, д-р екон. наук, **О. В. Побережець**, д-р екон. наук, **А. О. Старостіна**, д-р екон. наук, **С. О. Якубовський**, д-р екон. наук, **Du Chunbu**, Candidate of Economic Sciences, Researcher (Central University of Finance and Economics, China), **Oleg Curbatov**, PhD Management in Science, Associate Professor (University of Paris 13 – CEPN, France).

Editorial council:

I. M. Koval, (*Editor-in-Chief*), **V. O. Ivanytsia**, (*Deputy Editor-in-Chief*), **S. M. Andriievskiy**, **V. V. Hliebov**, **L. M. Holubenko**, **L. M. Dunaieva**, **V. V. Zamorov**, **O. V. Zaporozhchenko**, **O. A. Ivanova**, **V. Ye. Kruhlov**, **V. G. Kushnir**, **V. V. Menchuk**, **M. O. Podrezova**, **L. M. Soldatkina**, **V. I. Truba**, **V. M. Khmarskyi**, **Ye. A. Cherkez**, **Ye. M. Chernoiivanenko**.

Editorial board of the Series “Economics”:

O. V. Horniak, **I. A. Lomachynska**, **L. M. Aleksieienko**, **N. I. Hrazhevskya**, **O. I. Kotykova**, **E. A. Kuznietsov**, **Ye. I. Maslennikov**, **V. M. Melnyk**, **I. M. Nienno**, **O. V. Poberezhets**, **A. O. Starostina**, **S. O. Yakubovskiy**, **Du Chunbu**, **Oleg Curbatov**.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Гражевська Н. І., Розум Д. В.

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ПІД ВПЛИВОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ..... 9

РОЗДІЛ 2

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Анісімова О. Ю.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ: СУТНІСТЬ ТА МОДЕЛІ.....16

Кібук Т. М.

ВИГОДИ ТА ВИТРАТИ ВІД ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ..... 20

Рогач О. І.

БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА

ТА РОЗВИТОК ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ..... 24

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Дюк А. А.

СУЧАСНА ПРАКТИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ..... 32

Лотиш О. Я.

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ У СЕГМЕНТАЦІЇ ГАЛУЗІ.....37

Мазур Г. Ф.

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ СТИМУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ.....44

Мангушев Д. В., Євтушенко В. А., Задорожний В. І.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 50

Радченко О. П.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ..... 54

Павлович О. Р.

СТРАТЕГІЧНІ ФАКТОРИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

ПРОФЕСІЙНОЇ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ..... 58

РОЗДІЛ 4

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Батченко А. В., Гончар А. О., Близнюк І. О.

СТРАТЕГІЧНІ АЛЬТЕРНАТИВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ..... 64

Бойченко К. С.

УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРОВАНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА..... 70

Клюс Ю. І., Івченко Є. А., Івченко Ю. А.

ВИНИКНЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ

НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

ВНАСЛІДОК ПОСТКОНФЛІКТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....75

Колач С. М., Булик О. Б., Келеберда Т. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ

ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ЯК ОДНОГО З ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ

ВІДРОДЖЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....81

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 334.78

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-78-5>

Дюк А. А.

Вінницький національний аграрний університет

СУЧАСНА ПРАКТИКА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ

У статті здійснено теоретико-методичне дослідження характеристик сутності та організаційно-економічних особливостей соціального підприємництва. Проведено порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду розвитку цього явища в сучасних умовах. Визначено, що соціальне підприємство є інноваційною формою організації соціально спрямованої діяльності, яка відповідає засадам концепції сталого розвитку економіки і суспільства. Виокремлено базові ознаки соціального підприємництва для проведення класифікації зазначених суб'єктів господарювання. Наведено різні моделі соціальних підприємств, які практикуються в країнах із високорозвинутою економікою. Здійснено характеристику соціальних підприємств, а також їх організаційних моделей з оцінкою можливостей застосування в Україні.

Ключові слова: соціальне підприємство, соціальне підприємство, соціальна модель, організаційна форма, суспільство, держава.

Постановка проблеми. Пошук людством інноваційних шляхів задоволення суспільних потреб у різних секторах господарської та соціально-економічної діяльності здійснюється безперервно. Соціальний сектор нещодавно визнано сектором підприємницької діяльності, а саме – соціального підприємництва. Для України зазначена сфера є зовсім новою на практиці і не системно дослідженою в науці. Із цього приводу виникає потреба вивчення зарубіжного досвіду і дослідницького виявлення засад вітчизняної практики. Загальна важливість проблеми соціального підприємництва полягає у тому, що воно є чинником становлення моделі національної економіки, яка відповідає тим критеріям прогресивності й сталості. Зокрема, відзначаємо необхідність порівняльного оцінювання досвіду розвитку соціального підприємництва, виокремлення країн – набувачів позитивного досвіду, а також можливості його поширення на вітчизняну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми розвитку соціального підприємництва як явища, складника господарського механізму сучасної економіки, як визначив М. Маринович [1], відзначено працями А. Шептицького; розроблення даних ідей виявлено нами у публікаціях М. Юнуса [2], М. Куц [3], І. Босак [4], М. Наумової [5], Н. Добрової [6], Д. Попович [7], В. Звонар [8] та ін. Ними розкрито термінологічні пояснення і характеристики функціональних призначень діяльності соціальних підприємств. З аналізу праць цих дослідників видно, що інтерпретація ролі соціального підприємництва представляється як продукт еволюції процесу взаємодії продуктивних сил і розвитку виробничих відносин, критеріїв організації співіснування держави, суспільства, а також поведінки людини й усвідомлення нею критеріїв самозбереження, визначення розумних меж інноваційного зростання. Соціальні підприємства або організації, підприємці вирішують довгострокові глобальні

цілі заради вигоди, спроектованої на майбутнє. Креативність соціального підприємництва відповідає бажанням суспільства вирішити найбільш глобальні проблеми, серед яких – екологічні, збереження довкілля, подолання голоду тощо. Тобто ідеї соціального підприємництва відповідають засадам сталого розвитку.

Значний інтерес науковці мають до питання порівняльної оцінки зарубіжного та вітчизняного досвіду становлення соціального підприємництва, що відзначено працями Н. Ільченко [9], В. Кудлай [10], Н. Проць [11], В. Смаль і В. Кокоть [12], Н. Горішної [13] та ін. [14–16]. Уважаємо, що проблема на часі, щодо неї вималюється стійкий науково-дослідницький, а отже, практичний інтерес. Проте завжди залишаються невирішені частини проблеми, для України – розроблення рекомендацій щодо забезпечення успішності адаптації найкращих зарубіжних практик соціального підприємництва до вітчизняних реалій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проведення порівняльного аналізу сучасної практики розвитку соціального підприємництва у контексті представлення специфіки, визначення характеру особливостей зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Соціальне підприємство, на думку різних авторів, – це діяльність із соціальними цілями й отриманням прибутку (у комерційних організаціях); діяльність без мети отримання прибутку (у некомерційних організаціях); поєднання комерційного і некомерційного (у корпоративних організаціях) [14]; форма ведення господарської діяльності, яка поєднує елементи комерційної структури з функціями і завданнями неприбуткових організацій [15]. Соціальні підприємці забезпечують примноження соціального капіталу, формують механізми захисту соціально вразливих верств населення, подолання деструктивних явищ у суспільстві. Головний критерій, за яким кваліфікується такий тип підприємств, – поєднання соціальної та комерційної мотивації.

Соціальне підприємництво визначають за такими основними ознаками:

1) за цільовим спрямуванням діяльності – неприбутковий характер ведення;

2) за структурною позицією в економічному середовищі – агент змін у соціальному секторі ринкової системи;

3) за організаційною структурою – формою правового впорядкування відносин засновників;

4) за функціональною спрямованістю – сферою, завданнями статутної діяльності;

5) за галузевою приналежністю – сферою представлення створюваного продукту на ринку.

Посилення ролі соціального підприємництва у формуванні суспільного добробуту пов'язуємо з динамічністю економік, рівнем задоволеності потреб, а також культурним рівнем розвитку людини. Головний чинник виникнення, практичного поширення цього виду діяльності полягає в усвідомленому, науково обґрунтованому відході від суспільства споживання до моделі сталого розвитку. Тому соціальний тип або ж вид підприємництва, пов'язаний із культурою, ставленням людей до природи і залежить від рівня добробуту. Припускаємо наявність зв'язку поширеності соціальних підприємств із культурним рівнем розвитку нації, а також із багатством країни.

За нашим баченням, визначення соціального підприємництва потрібно структурувати як статутну господарську діяльність спеціалізованих організацій, а також, зокрема, функції неспеціалізованих на цій діяльності суб'єктів, що виконуються несистематично. Тобто в одному випадку соціальне підприємство – це статус спеціалізованої організації, а в іншому – суспільно корисна дія, спрямована на вирішення соціальної проблеми. Соціальне підприємство знову ж таки, з одного боку, – спеціалізація соціального підприємства, з іншого – прояв соціальної відповідальності, соціальної корисності. Розглядатимемо досвід соціального підприємства як окремої сфери, тобто практику розвитку спеціалізованих соціальних підприємств.

Аналіз літературних та інформаційних джерел із визначеної проблематики, започаткований і здійснюваний багатьма науковцями [1–17], підтверджує тезу про те, що соціальне підприємство відбулося в країнах, для яких характерний високий рівень економічного розвитку, матеріального добробуту населення. Активно соціальні підприємства створюються, успішно функціонують у суспільствах із передовими стандартами життя за системної побудови соціальної економіки за ринковими законами.

Ідеологія соціального підприємництва виникла з пошуку шляхів залучення бізнесових кіл до вирішення традиційних завдань держави у соціальній сфері. Відповідні практики соціальної діяльності, організації спільнот для задоволення інтересів неспроможних верств населення забезпечили створення спеціалізованих підприємницьких структур.

Організаційно-економічна модель соціального підприємництва поширена і досить успішно реалізується в США, Франції, Великій Британії, Канаді, Італії, Норвегії, Ізраїлі, Бангладеш, Німеччині та багатьох інших країнах.

Традиції соціального підприємництва походять від соціальних цінностей і моделей розвитку підприємливості, а також бажань робити добру справу не тільки для себе, а й для інших членів суспільства. Брати відповідальність за вирішення суспільних проблем – пріоритет соціального під-

приємництва, а також соціального підприємця. Європейська й американська традиції соціального підприємництва, бо є прогресивними, активно впроваджуються, оскільки суспільство веде постійний пошук соціалізації перспективного розвитку. У США, Канаді та Західній Європі існує 30-річна практика створення та функціонування соціальних підприємств [9]. Вважається, що соціальне підприємство у світовому масштабі оцінки є найбільш розвиненим у Великобританії та США, тому що у цих країнах сильними є традиції суспільних організацій. В Європі через кооперативну модель активно розвивається соціальне підприємство в Італії і Франції, Португалії та Іспанії, де поширені кооперативи соціальних ініціатив.

У Норвегії як в одній із найбільш соціально стабільних країн соціальне підприємство підтримується урядом і приватними структурами. Держава здійснює програми залучення зацікавлених членів суспільства до вирішення соціальних проблем через розбудову системи соціального підприємництва. Так реалізується модель спільної соціальної відповідальності за якість життя, що має позитивні наслідки для суспільства. До особливостей і специфіки розвитку соціального підприємництва в Норвегії відносимо такі, як: рівноправна участь соціальних підприємців у доступі до ресурсів державної допомоги разом із підприємствами виробничого спрямування; наявність фінансованих державою програм навчання соціальному підприємству, грантова підтримка соціальних підприємств, які діють у секторах боротьби з бідністю і соціальною ізоляцією; активне, вмотивоване інвестування великого бізнесу у розвиток соціального підприємства [16]. Практикуються два рівні підтримки соціального підприємництва – урядовий (програми уряду) і корпоративний (діяльність крупних корпорацій). Пріоритети спрямування діяльності соціальних підприємств: підтримка інтеграції у суспільство біженців з інших країн; боротьба з бідністю та соціальною ізоляцією. Функціонально динаміка розвитку соціальних підприємств підтримується урядом через освіту, інформаційну політику, поширення знань і практик соціального підприємства серед населення. Бізнес-структури, зокрема великі компанії, підтримують соціальне підприємство безпосередньо цільовим фінансуванням, наданням грантів тощо [11].

Особливою є модель соціального партнерства в Ізраїлі [10] за рахунок упровадження соціальних ініціатив малих та середніх підприємств, яких держава відповідним чином стимулює до вирішення проблем сучасного суспільства, зокрема за напрямом сприяння адаптації людей з обмеженими можливостями (підприємство Nameshakem) [10, с. 57–60].

За характером започаткування і цільовим призначенням соціальне підприємство у багатьох економічно розвинених країнах кардинально відрізняється від бідних. Його пов'язують переважно з благодійністю і меценатством як першоджерелами його виникнення та становлення. Незважаючи на цілу низку принципів моментів, які походять від класичного підприємництва, зокрема це чинник зумовленості прибутку – факт існування, активне поширення соціального підприємства отримує практику. Тим самим держава перекладає частину соціальних зобов'язань на суспільство, перерозподіляючи відповідальність у вирішенні соціальних проблем. Відзначаємо визнання соціального підприємництва як альтер-

нативної моделі сприяння соціальному зростанню або ж такої, що успішно конкурує з державними програмами. Відповідно систематизовано характеристики соціального підприємництва (табл. 1).

Підсумовуючи попередньо, зазначимо, що зарубіжна практика розвитку соціального підприємництва підтверджує наявність національних моделей форми організації його функціонування. Американська модель не повністю враховує принцип неприбутковості соціального підприємства, що відповідає ментальності жителів цієї країни. Європейська модель переважно впроваджує соціальні аспекти місії підприємства, а доходність застосовується лише як забезпечуючий ефект. В Україні соціальне підприємництво в чистому вигляді здійснюється як соціально орієнтована безприбуткова модель. Пріоритет вітчизняного соціального підприємництва – ведення бізнесу з метою отримання доходу, частина якого реінвестується у вирішення проблем персоналу, територіальних громад та інших заінтересованих осіб [17, с. 55–56].

У світі склалися організаційно-правові форми соціальних підприємств, зокрема асоціації, фонди, кооперативи, компанії; в Європі найбільш поширені соціальні кооперативи [12]. Кооперативна модель зазвичай найбільше використовується, бо надає можливості для максимального залучення зацікавлених сторін у досягнення соціальної цілі суб'єктів в організаційній, управлінській процес, надає механізм демократичного загальнодоступного для членів контролю над використанням активів, прийняттям господарських рішень. В Європі кооператив є найбільш поширеною формою організації ведення соціального підприємництва саме через принцип неприбутковості, тобто це партнерські структури з пайовою й трудовою участю засновників, які беруть безпосередню цільову участь у розробленні стратегії та втілення практики функціонування такого типу організацій.

В Україні законодавчо проблема соціального підприємництва, відповідно до статусу суб'єктів за організаційно-правовою формою, не врегульована. Проте в Господарському кодексі України, у ст. 65, зазначено, що підприємства можуть створюватися як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності; саме некомерційна діяльність і регламентує ознаки й можливості діяти у сфері соціального підприємництва, а організаційно-правова форма вибирається засновниками з-поміж традиційних неприбуткових організацій, дозволених законом до створення. Проте в кожній країні законодавчо визначено організаційно-правові форми соціального підприємництва, у рамках яких зацікавлені суб'єкти можуть створити соціальне підприємство.

Незважаючи на низьку культуру розвитку соціального підприємництва, у нашій державі потреба в такій діяльності величезна, адже держава вже давно не у повному обсязі не виконує

соціальні функції. Звідси – важливість у визначенні ефективних економічних механізмів розвитку соціального підприємництва відповідно до потреб системи в економічних ресурсах і способах їх структурного перерозподілу згідно з актуальними напрямками соціального сприяння, тобто сучасної практики соціального підприємництва за конкретними прикладами (табл. 2).

На нашу думку, порівняно з Україною високорозвинені країни пішли далеко вперед у питаннях державної політики стимулювання і безпосередньо щодо тенденцій фактичного розвитку соціального підприємництва, тому що у нас існують проблеми: відсутності національних традицій надання соціальних послуг на підприємницьких засадах; перебування підприємців у стані постійної невизначеності щодо пріоритетів державної регуляторної політики; очікування традиційно можливих змін економічного курсу; низького рівня довіри в суспільстві і небажання вкладати кошти у соціальні програми.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, зазначимо, що перетворення і соціально-економічні зміни у світовій практиці господарювання започаткували значну соціалізацію бізнесу, появу нових форм його організації, вироблення критеріїв абсолютної його соціалізації, що дістало прояв у різних моделях соціального підприємництва. Соціальне підприємництво характерне для економік розвинених держав із давніми традиціями конкуренції і сприятливим бізнес-кліматом, а також високим ступенем взаємної довіри (якісним соціальним капіталом). Проведений аналіз світового досвіду розвитку соціального підприємництва становить методичну основу більш глибокого розуміння його значимості й вікна можливостей для України. Дослідження показали, що: економічний механізм господарювання все більше соціалізується; суспільства і держави намагаються ефективніше використовувати ресурси; світ понад усе почав дбати про соціальні результати господарювання (збереження довкілля, підвищення соціального рівня і тривалості життя населення); економічні ресурси з вищою інтенсивністю спрямовуються на соціальні цілі. Сформувався структурований досвід соціального підприємництва, яке показало дієвість у вирішенні суспільних проблем, дає змогу успішно делегувати повноваження держави суспільним організаціям, окремим бізнесменам, підвищуючи соціальну відповідальність і соціальну мобільність економічних ресурсів, тощо. Для України цей досвід корисний, бо практика соціального життя вимагає соціальних змін. Серед актуальних пропозицій – одна, але глобальна – активно сприяти розвитку соціального підприємництва, бо в суспільстві чимало проблем, які можуть бути вирішені за його допомогою, адже в держави можливостей та вільних ресурсів недостатньо.

Таблиця 1

Характеристики сучасного соціального підприємництва

Ознаки соціального підприємництва	Відношення до порівнянь із традиційним підприємництвом
Альтруїзм – пріоритет у вирішенні соціальних проблем, зокрема на засадах неприбутковості	Протилежність – класичне підприємництво передбачає обов'язкове задоволення критерія прибутковості – це головна його мета
Зміни якостей соціального розвитку – поліпшення соціального складника динаміки розвитку суспільства	Економічні критерії результативності – пріоритет отримання прибутку шляхом продуктивного перетворення ресурсів, забезпечення підвищення матеріального добробуту

Джерело: сформовано на основі аналізу літературних джерел і практичних висновків автора

Приклади практики заснування соціальних підприємств у світі та в Україні

Україна	Світова практика
<p>Платформа «Тепле місто» (м. Івано-Франківськ) – надання грантів на здобуття освіти, розвиток підприємництва; соціальна пекарня «Горіховий дім» (м. Львів) – надання робочих місць жінкам і продовольства беззатченкам; «Туристсько-спортивний клуб «Манівці» – пропагування здорового способу життя; Pizza Vetepano – допомога учасникам бойових дій на Сході України; магазин «Ласка» – продаж уживаних і нових речей українських виробників; Перше антикафе Бердянська «ЧАС Є» – пропозиція відкритого простору для вільної творчості і відпочинку; соціальне підприємство «Рукомисли» – програма зі створення робочих місць для соціально вразливих осіб; Вінницький міжрегіональний центр реабілітації інвалідів «Поділля» – сприяння вирішенню проблем професійної освіти та працевлаштування людей з інвалідністю; громадська спілка «Соціальне підприємство «Навчально-виробничий центр» (м. Полтава) – організаційно-економічне сприяння соціальній адаптації людей; громадська організація «Майстерня мрії» – центр денного перебування для дорослих людей з особливими потребами; парк князів Сангушків – культурно-комунікативна платформа для комфортного спілкування жителів міста; соціальне підприємство «Миті» – комплексна соціальна допомога [12, с. 32–52]</p>	<p>«Грамін банк» (Бангладеш) – соціальні кредитів селянам; «Рагмарк» – забезпечення зайнятості вразливих членів суспільства; «АРОРО» (Бельгія) – діяльність по виявленню і знешкодженню протипіхотних мін; «Підручники на обмін» (Великобританія) – збір непотрібних підручників і продаж за зниженими цінами; «Мобільний медик» – забезпечення доступу бідних до медичного обслуговування; «Жінки як і ми» – сприяння зайнятості жінок; Kiva Microfunds – боротьба з бідністю; OneWorldHealth – перетворення у сфері охорони здоров'я; Proximity Designs (М'янма) – сприяння продуктивності дрібних селянських господарств; International Enterprises Development (Канада, Великобританія) – підтримка соціального підприємництва у сфері сільського господарства [12, с. 26–32]</p>
Ознаки й особливості специфіки	
Соціальне підприємство змішаного типу, включаючи благодійність	Класичне соціальне підприємство на безприбутковій основі

Джерело: систематизовано на основі літературних та інформаційних джерел

Список використаних джерел:

1. Маринович М. Митрополит Андрій Шептицький і принцип «позитивної суми» / передм. Адріана Сливоцького Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 248 с.
2. Юнус М., Жоли. М. Создавая мир без бедности. Социальный бизнес и будущее капитализма. Москва : Альпина Бизнес Букс. 2010. 307 с.
3. Куц М.Р. Соціальне підприємство: основні ідеї та перспективи дослідження в соціології. *Наукові записки НаУ-ЖМА. Соціологічні науки*. 2015. Т. 174. С. 51–55. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAs_2015_174_10 (дата звернення: 15.11.2019).
4. Босак І.П. Соціальне підприємство: основні ознаки та особливості розвитку. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2017. Вип. 1(54). С. 99–104.
5. Наумова М. Сутність соціального підприємства та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 4. С. 34–39.
6. Доброва Н.В. Соціальне підприємство. *Економічні інновації*. 2015. Вип. 59. С. 112–117.
7. Попович Д.В. Соціальне підприємство як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 701–705.
8. Звонар В.П. Соціальне підприємство в контексті викликів довготривалого безробіття в Україні. *Економіка та суспільство*. 2016. № 5. С. 294–298.
9. Ільченко Н.В. Соціальне підприємство як інструмент економічного та соціального розвитку територіальної громади. *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 127–129. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ ecde_2010_12_41 (дата звернення: 15.11.2019).
10. Кудлай В.Г. Успішні практики розвитку соціального підприємства: ізраїльський досвід. *Соціальне підприємство: теорія, практика та міжнародний досвід* : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18 травня 2018 р. Київ : КНЕУ, 2018. 275 с.
11. Проць Н. Соціальне підприємство. Досвід Норвегії. URL : <http://lcci.com.ua/socialne-pidpryemnyctvo-dosvid-norvegiji/> (дата звернення: 15.11.2019).
12. Смаль В., Кокоть В. Що слід знати про соціальне підприємство : посібник / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст». 2017. 58 с. URL : <http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social-Entrepreneurship-Guide-WEB-1.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).
13. Горішна Н. Правове регулювання діяльності соціальних підприємств: європейський досвід. *Social Work and Education*. 2016. Вип. 3. № 2. С. 81–91.
14. Жохова В.В. Социальное предпринимательство: сущность и понятие *Известия Дальневосточного федерального университета*. 2015. № 1(73). С. 85–98.
15. Кожемяченко О.О., Солосіч О.С., Голуб М.О. Соціальне підприємство: світовий досвід та практичні аспекти становлення в Україні. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 21. С. 140–147. URL : <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/118669/132666>.
16. Проць Н. Соціальне підприємство – запорука економічної стабільності та суспільної рівноваги. URL : <http://changeukraine.com.ua/sotsialne-pidpryemnyctvo-zaporuka-ekonomichnoyi-stabilnosti-ta-suspilnoyi-rivnovagy/> (дата звернення: 16.11.2019).
17. Баюра Д.О. Соціальне підприємство у системі розвитку відповідального корпоративного управління в Україні. *Підприємство як рушійна сила суспільного прогресу* : матеріали круглого столу, м. Київ, 1 грудня 2016 р. Київ, 2016. 84 с. URL : <http://ief.org.ua/docs/scc/1.pdf>.
18. Sakovska O. Socio-economic institutions for development of cooperation. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Т. 4. № 27. С. 513–521. DOI : <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v4i27.154368> (дата звернення: 15.11.2019).

References:

1. Myroslav Marynovych. (2019). Mytropolyt Andrei Sheptytskyi i pryntsyyp «pozytyvnoi sumy» [Andrey Sheptytsky and the principle of "positive sum"]/ peredmovna Adriana Slyvotskoho – Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. 248 p. (in Ukrainian)
2. Yunus M., Zholy. M. (2010). Sozdavaia myr bez bednosti. Sotsyalnyi byznes y budushchee kapytalyzma. [Creating a world without poverty. Social business and the future of capitalism.] A.: Alpyna Byznes Buks. 307 p. (in Russian)
3. Kuts M. R. (2015). Sotsialne pidpriemnytstvo: osnovni idei ta perspektyvy doslidzhennia v sotsiologii [Social entrepreneurship: basic ideas and perspectives of research in sociology] // Naukovi zapysky NaUKMA. Sotsiologichni nauky. T. 174. p. 51-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMA_2015_174_10. (accessed 15 November 2019)
4. Kuts M. R. (2015). Sotsialne pidpriemnytstvo: osnovni idei ta perspektyvy doslidzhennia v sotsiologii [Social entrepreneurship: the main features and features of development.] // Naukovi zapysky NaUKMA. Sotsiologichni nauky. T. 174. p. 51-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMA_2015_174_10. (accessed 15 November 2019)
5. Naumova M. (2014). Sutnist sotsialnoho pidpriemnytstva ta yoho rol u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku suspilstva. [The essence of social entrepreneurship and its role in the socio-economic development of society] Ukraina: aspekty pratsi. № 4. p. 34–39. (in Ukrainian)
6. Dobrova N. V. (2015). Sotsialne pidpriemnytstvo. [Social entrepreneurship] Ekonomichni innovatsii. Vyp. 59. p. 112–117. (in Ukrainian)
7. Popovych D. V. (2017). Sotsialne pidpriemnytstvo yak perspektyvnyi instrument vyrishennia problem suchasnoho suspilstva. [Social entrepreneurship as a promising tool for solving problems of modern society.] Molodyi vchenyi. № 5. p. 701–705. (in Ukrainian)
8. Zvonar V.P. (2016). Sotsialne pidpriemnytstvo v konteksti vyklykiv dohotryvaloho bezrobittia v Ukraini [Social entrepreneurship in the context of the challenges of long-term unemployment in Ukraine] // Ekonomika ta suspilstvo. № 5. S. 294–298. (in Ukrainian)
9. Pichenko N.V. (2010). Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku terytorialnoi hromady [Social entrepreneurship as a tool for economic and social development of the territorial community]. Ekonomika ta derzhava, no. 12, pp. 127–129. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ ecde_2010_12_4141 (accessed 15 November 2019). (in Ukrainian)
10. Kudlai V.H. (2018). Uspishni praktyky rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva: izraillskyi dosvid [Successful practices of social entrepreneurship development: Israeli experience] / Sotsialne pidpriemnytstvo: teoriia, praktyka ta mizhnarodnyi dosvid [Elektronnyi resurs]: Zb. materialiv Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii; 18 travnia 2018 r. K.: KNEU. 275 p. (in Ukrainian)
11. Prots N. Sotsialne pidpriemnytstvo. [Social entrepreneurship.] Dosvid Norvehii. URL: <http://lcci.com.ua/socialne-pidpriemnytstvo-dosvid-norvegiji/> (accessed 15 November 2019) (in Ukrainian)
12. Smal V., Kokot V. (2017). Shcho slid znaty pro sotsialne pidpriemnytstvo. Posibnyk. Federatsiia kanadskykh munitsypalitetiv. [What you need to know about social entrepreneurship. Manual. Federation of Canadian Municipalities] / Proekt mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy «Partnerstvo dlia rozvytku mist». Available at: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_GuideWEB-1.pdf (accessed 25 August 2019). (in Ukrainian)
13. Horishna, N. (2016). The legal regulation of social entrepreneurs: european experience [Legal regulation of social enterprise activity: European experience.], Social Work and Education Vol.3, No. 2., pp. 81-91. (in Ukrainian).
14. Zhokhova V. V. (2015). Sotsyalnoe predprynimatelstvo: sushchnost y poniatye [Social entrepreneurship: essence and concept] Yzvestiya Dalnevostochnoho federalnogo unyversyteta. № 1(73). p. 85–98.
15. Kozhemiachenko O.O., Solosich O.S., Holub M.O. (2018). Sotsialne pidpriemnytstvo: svitovyi dosvid ta praktychni aspekty stanovlennia v Ukraini. [Social entrepreneurship: world experience and practical aspects of becoming in Ukraine.] Suchasni problemy ekonomiky i pidpriemnytstvo. Vypusk 21. p. 140 – 147. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/118669/132666> (accessed 14 November 2019) (in Ukrainian)
16. Prots N. Sotsialne pidpriemnytstvo – zaporuka ekonomichnoi stabilnosti ta suspilnoi rivnovahy. [Social entrepreneurship is the key to economic stability and social balance.] URL: <http://changeukraine.com.ua/sotsialne-pidpriemnytstvo-zaporuka-ekonomichnoi-stabilnosti-ta-suspilnoi-rivnovagy/> (accessed 16 November 2019) (in Ukrainian)
17. Baiura D.O. (2016). Sotsialne pidpriemnytstvo u systemi rozvytku vidpovidalnoho korporatyvnoho upravlinnia v Ukraini [Social entrepreneurship in the system of responsible corporate governance development in Ukraine] // Pidpriemnytstvo yak rushiina syla suspilnoho prohresu : materialy kruhloho stolu (Kyiv, 1 hrudnia 2016 r.) / NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». – Elektron. dan. K. 84 p. URL: <http://ief.org.ua/docs/sc/1.pdf> p. 55 – 56. (accessed 15 November 2019) (in Ukrainian)
18. Sakovska, O. (2018). Socio-economic institutions for development of cooperation / Olena Sakovska, Oleksandr Shpykuliak, Iuliia Ushkarenko, Anna Chmut // Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky. T. 4, № 27. p. 513-521. URL: DOI : <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v4i27.154368> (accessed 15 November 2019) (in Ukrainian)

Дюк А. А.

Винницкий национальный аграрный университет

СОВРЕМЕННАЯ ПРАКТИКА РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО И ОТЕЧЕСТВЕННОГО ОПЫТА

Резюме

В статье осуществлено теоретико-методическое исследование характеристик сущности и организационно-экономических особенностей социального предпринимательства. Проведен сравнительный анализ зарубежного и отечественного опыта развития этого явления в современных условиях. Определено, что социальное предпринимательство является инновационной формой организации социально направленной деятельности, соответствует принципам концепции устойчивого развития экономики и общества. Выделены базовые признаки социального предпринимательства для проведения классификации указанных субъектов хозяйствования. Приведены различные модели социальных предприятий, которые практикуются в странах с высокоразвитой экономикой. Осуществлена характеристика социальных предприятий, а также их организационных моделей с оценкой возможностей применения в Украине.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, социальное предприятие, социальная модель, организационная форма, общество, государство.

Diuk Anna

Vinnitsia National Agrarian University

CURRENT PRACTICE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT: ANALYSIS OF FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

Summary

The theoretical and methodical study of the characteristics of the essence and organizational and economic features of social entrepreneurship is carried out in the article. A comparative analysis of foreign and domestic experience of the development of this phenomenon in modern conditions is conducted. It is determined that social entrepreneurship is an innovative form of organization of socially oriented activities that meets the principles of sustainable development of economy and society. Theoretical provisions of the definition of the essence of social entrepreneurship are revealed, the meaningful difference of the essence of the category is determined. The basic features of social entrepreneurship for classification of these entities are highlighted. Various models of social enterprises practiced in countries with highly developed economies are presented. The organizational and legal forms of social enterprises are characterized, in particular, the specific specificity of the cooperative, which defines it as the most relevant to this sphere of social and economic life of a person, is noted. Substantial assumptions have been made regarding a particular type of social enterprise, in relation to which the principle of non-profitability, social responsibility, social efficiency is a priority. It is determined that social entrepreneurship is a socially beneficial activity carried out on a risk basis. The features and types of social enterprises that are developing in European countries and Ukraine, in particular with the common characteristics, characteristics and features, are identified. It is theoretically confirmed that social entrepreneurship in its spread demonstrates the progress towards sustainable development of economy, society and state. The characteristics of social enterprises, as well as their organizational models with the assessment of the possibilities of application in Ukraine, have been carried out. The modern world is developing on the model of constant search for innovative ways, entrepreneurial models of the organization of meeting the needs, improving the living conditions of people. One of the non-standard business models, which is gradually being established in foreign and domestic practice, is social.

Keywords: social entrepreneurship, social enterprise, social model, organizational form, society, state.

УДК 334.75

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-78-6>

Лотиш О. Я.

Тернопільський національний економічний університет

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ У СЕГМЕНТАЦІЇ ГАЛУЗИ

У статті розглянуто теоретичні підходи та види сегментації галузевого ринку. Для обґрунтованої сегментації галузі запропоновано використання методів кластерного аналізу. Охарактеризовано концепції, практику та сферу використання кластерного аналізу на мікро-, мезо- та макрорівні в різних країнах. Доведено, що кластерні моделі в умовах глобалізації та швидкого розвитку новітніх технологій дають змогу використовувати можливості основних галузей для прискорення розвитку економіки та відновлення її здатності виробляти конкурентоспроможну продукцію. Відмінною особливістю кластера є поява низки позитивних ефектів, зокрема ефекту масштабу виробництва, ефекту охоплення та ефекту синергії. Кластерний аналіз є вигідним для галузей та регіонів економіки країни завдяки логістичним перевагам, якісному людському капіталу та досвіду організації галузі з відповідною культурою виробництва.

Ключові слова: галузь, сегментація галузі, кластер, кластерний аналіз, методи кластерного аналізу.

Постановка проблеми. Розуміння кластерної концепції у світовій спільноті швидко зростає, що підтверджує успіх країн із різними політичними та соціально-економічними системами – Фінляндії, Словенії, Китаю, В'єтнаму, Індії, Туреччини та ін., де кластери стають ключовим компонентом національних і регіональних програм економічного розвитку. В умовах швидкого розвитку інновацій у сфері виробництва, маркетингу, технологій завдяки кластерному підходу можна виявити потенціал окремих галузей для підвищення конкурентоздатності регіону та економіки країни загалом. У цій статті представлено кластерний аналіз як метод сегментації галузевого ринку під час вибору потенційних груп споживачів, ідентифікації фірм-конкурентів тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кластерний аналіз є важливим інструментом аналізу ринкового середовища і найближчих конкурентів

у галузі. Варто зауважити, що сьогодні у дослідженні галузі недостатньо використовують методи кластерного аналізу для вирішення конкретних практичних проблем, які постають перед фірмами. Доцільність використання кластерного аналізу у сегментації галузевого ринку відображено у працях зарубіжних учених, зокрема А. Гребьонкіна, В. Івантера, В. Кондратьєва, А. Коробкова, М. Портера, В. Прайса, І. Толенадо. Серед вітчизняних науковців, які займалися дослідженням кластерів, слід відзначити Н. Волкову, М. Войнаренка, С. Гаркавенко, Є. Безвужко, В. Геєця, А. Гусакова, Б. Данилишина та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Саме недостатня кількість розробок у сфері ґрунтового аналізу кластеризації галузей, теоретичних положень її реалізації зумовила вибір предмету дослідження.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є узагальнення теоретико-методологічних аспектів